

відповідні комплекси; 7. Умовляння – прохання, пропозиція, порада, побажання, підштовхування, підкуп тощо; 8. Заклик – відозва, гасло, агітація, реклама, презентація, самопрезентація та ін.; 9. Веління – наказ, вказівка, розпорядження, команда, вимога, заборона, дозвіл, замовлення, нагадування, бажання та ін.; 10. Примус – погроза, залякування, вольовий тиск та ін.; 11. Оцінка: етична, естетична, інтелектуальна, утилітарна (похвала, схвалення, осуд), соціально-правова (захист, виправдання, осуд, обвинувачення); 12. Емоційний вплив – підбадьорення, розрада, скарга, жарт, глузування, хвастощі, образа, погроза, висловлення емоцій (наприклад, жалю, радості, здивування); 13. Психічне програмування – формули кодування, вигуки, афективно-емоційні фрази, афірмація, «вставлені команди».

Отже, сучасний масмедійний простір характеризується активним застосуванням різнорідних стратегій і тактик впливу, а також широким уживанням різноманітних мовних засобів впливу на суспільство та його свідомість і поведінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації / О. А. Семенюк, В. Ю. Паращук. – К.: Академія, 2010. – 240 с.
2. Соколова І. В. Мовні засоби впливу у масовій комунікації / І. В. Соколова // Тези доповідей XIV наукової конференції з міжнародною участю. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 215.
3. Стасюк Т. Технології мовного впливу як компонент сучасної комунікації / Т. Стасюк // Українська мова. – 2010. – № 1. – С. 82-87.
4. Turk Ch. Effective Speaking. Communicating in Speech / Ch. Turk. – Cardiff: Taylor & Francis Group, 2003. – 276 p.
5. Turnbull W. Language in Action. Psychological Models of Conversatio / W. Turnbull – Hove; New York: Taylor & Francis Group, 2003. – 249 p.

ПЛЮЩ Марія Яківна

СПЕЦИФІКА ВИРАЖЕННЯ СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНОГО ВІДНОШЕННЯ «ШЛЯХ РУХУ, ПЕРЕМІЩЕННЯ» (КУДОЮ? ДЕ? ЯК?)

Зміст дієслів об'єктивує типізовані семантичні відношення реальної дійсності в семантичних категоріях, представлений у системі мови у граматичних категоріях на основі лексичного

значення як динамічної ознаки дії, процесу, стану. Лексико-семантичні групи дієслів на синтаксичному рівні реалізують семантичну валентність – приєднання певної кількості обов'язкових компонентів (суб'єкта, об'єкта, адресата, знаряддя, засобу та одного, двох або трьох локативів).

У пропонованій розвідці розглядається правомірність введення в речення четвертого валентно зумовленого придієслівного компонента із семантикою «шлях руху, переміщення» (*кудою?*).

Граматика як модель організації мови у морфологічній парадигмі закріплює інваріантні словоформи за певною функцією в актах мовлення. Тобто граматика організує мовні засоби (повнозначні слова і їх морфемний склад) у певній системі, в якій вони становлять морфологічні парадигми змінюваних частин мови відповідно до вираження інваріантних значень (призначення, функції) у мовленні. Важливою функцією, зокрема, є вираження семантико-синтаксичних відношень простору і часу, що відображають семантичну категорію буття матеріального (чи уявного) світу. До сфери просторових відношень у мовному позначенні найдавнішими засобами були і залишаються займенники як клас вказівних слів та похідні від них прислівники, співвідносні з іменниками і прикметниками: *я–ти–він* (*вона, воно*), *цей–той*, *такий–інший*, *мій–твій*, *наш–ваш*, *їхній*, і питально-відносні, співвідносні з предметними й ознаковими словами, зокрема динамічної ознаки: *коли? відколи? доки? як довго?; де? куди? звідки? кудю?*

Дослідники історичних пам'яток наголошують на тому, що в історичному розвитку української мови спостерігаються зміни у творенні іменних форм як засобів вираження просторових відношень.

У працях учених, присвячених вивченню відмінків (О.Потебня, І. Вихованець, З.Іваненко, Є.Кржижкова, Є.Курилович, І.Кучеренко, О.Мельничук, І.Слинько, Д.Станішева, С.Тимченко, К.Ходова, Е.Чешко та ін.), характер представлення просторових відношень у реченні пов'язується зумовленістю семантики дієслова. Треба віддати належне авторам «Словника української мови» (в 11 т.), де в статті «к у д о ю» названо функцію «шлях руху, переміщення» як типове значення, властиве українській мові з позначкою «*розмовне*».

У нашому дослідженні форм орудного відмінка [Плющ М.Я. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення. – К.: КДПІ, 1978. – 108 с.] виділено такі функції вираження просторових відношень: 1) місця, по якому здійснюється цілеспрямований рух

(іти лісом, пройти вулицею) або локація стану (Полем стелиться туман); 2) місце (отвір), через яке здійснюється переміщення (Кров тече носом); 3) шлях руху, що пересікається (втікати бур'янами, вилізти вікном, блукати лісом, манівцями). Таке значення переміщення зумовлює уведення атрибута, який доповнює зміст предиката семою спричинення зумовленості необхідності долати певні труднощі тощо. Напр.: *Упереді лежав шлях вузенький, малоїжджений, такий самий, на який вони з'їхали, попали, самі не знали коли й як.* – *Шлях є, та кудю він проходить?* – каже козак (Марко Вовчок). Цю функцію переважно передають дієслова доконаного виду (*пробігти, обійти, привезти, облетіти* та ін.). Орудний придієслівний відмінок об'єктивує типізовані просторові відношення зумовленого, протяжного шляху руху, яке в російській мові передають обставини способу дії (*как, каким образом?*).

Крім словоформи орудного відмінка у придієслівній позиції розгляданої обставини, шлях руху, переміщення в сучасній українській мові виражають прийменниково-відмінкові форми іменників: орудного з прийменником *між*, місцевого з прийменником *по*, знахідного з прийменником *крізь*. Усі ці засоби виражають своєрідні додаткові значення, що зближують їх із обставинами способу дії. Це зумовлено й семантикою дієслова руху, переміщення, оскільки в певних ситуаціях вони додатково передають значення способу або чинника руху й дії (яким чином? як? здійснюється переміщення). Напр.: *блукати по полю, поміж житами; пробиратися через пуцу, крізь зарослі ожини; пройти між колонами солдатів до трибуни; пройти по воді до причалу*. Такі прийменниково-відмінкові форми іменників у придієслівній позиції широко вживані в сучасній українській мові не тільки в розмовному, а й в інших стилях, зокрема й у поетичному. Так, у пісні В. Івасюка, що тепер стала народною, ужито прийменникову форму місцевого відмінка: *«Бачу я тебе в снах у дібровах зелених. По забутих стежках ти приходиш до мене»*, де названа словоформа передає просторове значення шляху руху, переміщення особи, а уведення означення *«по забутих стежках»* ускладнює сприйняття просторових відношень як спогадів про дитинство (як приходить?): коли він (хлопчик) з дівчинкою безтурботно бігали *«у дібровах зелених»*.

Отже, в українській мові для вираження просторових відношень розгляданого типу вважаємо нормою ставити запитання *«кудю*

переміщуватися?», а також уживати відзайменникові прислівники в ролі обставин та сполучних слів у складнопідрядних реченнях (місця, означальних, з'ясувальних), так само як і прислівники відзайменникового походження *куди? (сюди, туди), звідки?, де? (там)*.

Усе це дозволило нам стверджувати, що дієслова руху, переміщення можуть відкривати не лише шість валентних позицій, а й сьому: «*шляху руху, переміщення (кудою?)*». Нові засоби (прийменниково-відмінкові форми) співіснують з орудним, виражаючи варіантні значення просторових відношень, що характеризує самотність української мови.

ПРИЙМАК Дмитро Михайлович

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕКЛАДНОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

На сучасному етапі розвитку українському перекладному словникарству притаманна низка типових проблем, що обмежують можливості її розвитку та негативну впливають на стан лексикографічних видань. У цьому матеріалі схарактеризовано основні такі недоліки на базі аналізу англійсько-, французько- та італійсько-українських видань.

Головна проблема українських друкованих перекладних словників на згаданих мовних напрямках – засилля в них плагіату з відповідних іншомовно-російських словників. Це питання висвітлено докладно в праці автора [1, 123–152]. Усі найбільші українські загальні та спеціальні перекладні словники базуються на повному копіюванні матеріалів та перекладі російськомовної частини відповідних англійсько-, французько- та італійсько-російських словників. Брак оригінальних досліджень призводить до повного здублювання помилок таких російських видань, з їх доповненням неякісним українським перекладом. Унаслідок таких процесів український користувач має доступ до низькоякісного перекладного матеріалу та фактично позбавлений можливості доступу до автентичної української лексики в перекладах. Крім того, такі джерела є апіорі застарілі та не відповідають ані сучасним процесам розвитку мови, ані загальному розвитку технологічного процесу.